

Afyonkarahisar İlinde Termal Turizmin Gelişimi

Barış TAŞ*

ÖZET

Yer altından çıkan sıcak kaynak sularının rekreasyonel ya da tedavi amaçlı kullanımı olarak bilinen termal turizm, son yıllarda tüm dünyada gelişen bir turizm koludur. Jeotermal kaynaklar bakımından zengin bir konumda bulunan Türkiye’de çok sayıda termal turizm merkezi bulunmaktadır. Termal turizmin gelişebilmesi için sıcak su kaynaklarının yanında ulaşım olanaklarının elverişli olması ve konaklama tesislerinin yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Afyonkarahisar ili, gerek jeotermal kaynaklar, gerek ulaşım olanakları gerekse konaklama tesisleri bakımından son derece elverişli bir konumda bulunmaktadır. Böyle bir potansiyelin varlığı doğal olarak il genelinde termal turizmin gelişmesi sonucunu doğurmuştur. İlde özellikle son 10 yıl içerisinde termal tesislerin sayısında dikkat çekici bir artış yaşanmıştır. Söz konusu artış üzerinde pek çok coğrafi faktör rol oynamaktadır. İldeki termal sahaların ulaşım olanaklarının elverişliliği beraberinde turistik tesis yatırımlarını hızlandırmış ve il genelinde çok sayıda lüks otel inşa edilmiştir. Termal tesislerin ve termal sahaların ulusal ve uluslar arası platformlarda yeterli düzeyde tanıtımının yapılması, ildeki termal turizmin gelişimini olumlu yönde etkilemiştir. Bu çalışmada Afyonkarahisar ilinde termal turizmin 2000-2010 yılları arasındaki gelişim ve değişimini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu bağlamda çeşitli istatistiksel verilerden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Termal turizm, Afyonkarahisar.*

The Development Of Thermal Tourism In Afyonkarahisar Province

ABSTRACT

During recent years thermal tourism consisting of using subterranean hot spring waters for recreational or healing purposes has been a rapidly developing section of tourism. There are numerous thermal tourism centers in Turkey which is rich in geothermal resources. In order for thermal tourism to develop there must be an adequate level of transportation and accommodation facilities in addition to hot spring waters. Afyonkarahisar province is located ideally for both geothermal resources as well as transportation and accommodation facilities. It is natural that the existence of such a potential would expedite the development of thermal tourism in the whole province. Particularly during the last 10 years a significant increase in the number of thermal facilities has taken place in the province. Many geographical factors have an impact on the mentioned increase. The availability of transportation has accelerated the investments made for touristic facilities and numerous luxury hotels have been constructed all over the province. An adequate level of advertising the thermal facilities and thermal areas on national and international platforms has had a positive impact on the development of thermal tourism in the province. To aim of in this article, development and changes on thermal tourism in Afyonkarahisar province from 2000 to 2010. Concordantly, several statistical data has been using by analysis.

Keywords: *Thermal Tourism, Afyonkarahisar.*

---

* Yrd.Doç.Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü. tas.baris@hotmail.com

Giriş

Afyonkarahisar ili Türkiye’de termal turizmin önemli merkezlerinden biridir. Termal turizm için sıcak su kaynaklarının varlığı ve suyun hastalıkları tedavi etme kabiliyeti tek başına yeterli değildir. Ulaşım, konaklama ve kür merkezleri için tıbbi yardım gibi hizmetlerin de bulunması bir zorunluluktur. Bu bağlamda Afyonkarahisar ili oldukça önemli avantajlara sahiptir. Kara ve demiryolu ulaşım ağlarının oldukça elverişli olmasının yanında çok sayıda konaklama tesisi ve kür merkezinin varlığı, Afyonkarahisar ilini bir anlamda “termal turizm başkenti” konumuna getirmiştir. Özellikle 2000 yılı sonrasında çok ciddi bir gelişimin yaşandığı dikkati çekmektedir. 1990’lı yıllar ve öncesinde küçük kapasiteli ve sayıca az olan termal tesisler, 2000’li yıllarla birlikte hızlı bir değişime uğramış, gerek tesis sayısı ve niteliği gerekse tesislerin kapasiteleri artış göstermiştir. Bu değişim ve gelişimin pek çok unsuru bulunmaktadır. Ancak ilk dikkati çeken unsur, ulaşım olanaklarının elverişliliği ve termal kaynakların tedavi kapasitesinin yüksekliğidir. İl genelinde belirli ilçeler termal turizm açısından öne çıkmaktadır. Merkezi ilçe, Sandıklı, İhsaniye ve Bolvadin ilçeleri ilde termal tesislerin toplandığı ilçeler konumundadır. Söz konusu ilçelerin konumları dikkate alındığında karayolu ulaşımı avantajlarının yüksek olduğu görülmektedir. Termal kaynakların sahip olduğu özellikler ve tedavi düzeyleri de buna eklenince, il genelinde termal turizmin kısa sürede büyük bir değişim göstermesi kaçınılmaz hale gelmiştir.

Termal turizm-kaplıca turizmi üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır. Ancak termal turizmin hızla geliştiği Afyonkarahisar ilinde gelişim ve değişim üzerinde fazlaca durulmamıştır. Bu konuda Özdemir, 2001 yılında yüksek lisans tezi hazırlamış ve Afyon ilindeki termal turizm potansiyelini ortaya koymaya çalışmıştır¹. Ancak söz konusu eserin yazıldığı tarihten günümüze kadar Afyonkarahisar ilinde çok ciddi değişimler yaşanmıştır. Çetin, “Termal Turizmin Başkenti Afyonkarahisar” başlıklı eserinde, ildeki termal turizmi pek çok yönüyle ele almış ancak turizmin gelişimi konusuna girmemiştir². Afyonkarahisar ili, benzer fonksiyonlara, nüfusa ve sosyo-ekonomik yapıya sahip iller ile karşılaştırıldığında ildeki turistik tesis sayısının, kapasitesinin ve bu tesislerin niteliğinin oldukça farklı olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, Afyonkarahisar ilinde termal turizmin mevcut durumunu belirlemekten çok, termal turizmin gelişimini ve bu gelişimin altında yatan faktörleri ortaya koymak olacaktır.

1.Kavramsal Çerçeve

Turizm, insanoğlunun yeryüzünde gerçekleştirdiği bir faaliyettir ve bu nedenle coğrafyanın temel konularından birini oluşturur. Çeşitli nedenlerle insanın yaşadığı ortamı belirli bir süre için terk etmesi ve dönmesi turizm olarak nitelendirilebilir. İnsanların buldukları yerden başka bir yere veya ülkeye gitmeleri, orada belirli bir süre kalarak çeşitli faaliyetlerde bulunmaları (gezip-görme, eğlenme-dinlenme, alışveriş etme, kültürel ve bilimsel çalışmalara katılma vb.) ve tekrar kendi yerlerine ya da ülkelerine dönmeleri, turizm olarak ifade edilmektedir³. Doğanay ise turizmi; dinlenme,

¹ Talip Özdemir, “Afyon İli Termal Turizm Potansiyeli”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001.

² Turhan Çetin, *Termal Turizmin Başkenti Afyonkarahisar*, Beyazkalem Yayıncılık, Ankara, 2010.

³ Aydoğan Köksal, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1994, s.2.

eğlenme, görme, tanıma, sportif karşılaşmalar yapma, temsil veya konser verme, bilgi ve görgüsünü artırma gibi amaçlarla ya da sadece zevk için yapılan geziler olarak tanımlanmaktadır⁴. Tanımlardan anlaşılacağı üzere turizm faaliyetlerinde insanın yaşadığı mekândan bir süreliğine ayrılması ve tekrar dönmesi esastır. Turizm, uzun süreli bir rekreasyonel faaliyettir. Rekreasyon ile turizm birbirine karıştırılabilmektedir. Rekreasyon ile turizm arasındaki en önemli farkı süre ve eylem biçimi belirlemektedir. Rekreasyon hem günlük yaşam içindeki saatlik dinlenme, eğlenme, yenilenme faaliyetlerini, hem de daha uzun süreli olanları kapsamaktadır. Kısa süreli rekreasyonel faaliyetlerde gece konaklanacak yer, kişinin evidir. Daha uzun süreli konaklamalarda ise otel, pansiyon, dağ evi, yayla evi gibi yerler barınma mekânları olarak seçilir⁵. Turizm olayının gerçekleşebilmesi için 1) Devamlı oturulan, çalışılan ve günlük ihtiyaçların sağlandığı yerlerin dışına çıkılması, 2) Konaklama sırasında genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetlerin talep edilmesi, 3) Konaklamanın geçici olması (24 saatten 1 yıla kadar değişken bir süre) gerekmektedir⁶.

Günümüzde turizm faaliyetleri çok çeşitli türlere ayrılmıştır. Kıyı turizmi, akarsu turizmi, mağara turizmi, dağ turizmi, eko turizm gibi çok sayıda turizm türü vardır. Termal turizm de bu türlerden birini oluşturur. Termal turizm, sağlık turizmi içerisinde yer alır. Soğuk ve sıcak mineralli suların sağlık amacıyla içme ve dış tatbiklerle kullanımı için turistlerin ulaşım, konaklama, ağırlama gereksinimlerinin karşılanmasını kapsayan bir turizm çeşididir⁷. Termalizm, balneoloji, kaplıca turizmi gibi terimler de termal turizmle aynı anlama gelmektedir.

Termal turizm uygulamalarına kür denilmektedir. Kür (ing. cure), tedavi, iyileştirme anlamında kullanılan bir terimdir. Kaplıca, çamur (peloidoterapi) ve içme olmak üzere 3 tip kür bulunmaktadır⁸. Kaplıca ve içme kürlerinde sıcak ve soğuk mineralli sular doğrudan kullanılırken, çamur kürlerinde çoğunlukla kil oranı yüksek topraklar sıcak kaplıca suyu ile karıştırılıp çamur haline getirilerek kullanılmaktadır. Kaplıca ve içme kürlerinde suyun sıcaklığı belirleyici olmaktadır. 30°C ve daha yüksek sıcaklığa sahip sular kaplıca suları olarak nitelendirilirken daha düşük sıcaklığa sahip içilebilen mineralli sular içme olarak nitelendirilmektedir. 20°C'den düşük sıcaklığa sahip sular soğuk; 20-27°C sıcaklığa sahip sular ılık ya da ılıca; 37-42°C sıcaklığa sahip sular sıcak sular; 42°C'den yüksek olanlar ise çok sıcak sular olarak sınıflandırılmaktadır⁹. İlica ve kaplıca kavramları birbirine karıştırılabilmektedir. Bu iki kavramı ayırt etmek için çıkış kaynağı üzerinde veya yakın çevresinde hamam ve konaklama tesisi yapılmış termal sulara kaplıca, bu tür tesisleri bulunmayan termal kaynaklara ise ılıca denilmektedir¹⁰.

Türkiye'de termal suların kullanımı, öncelikle kaynak üzerine ya da yakınına "hamam" olarak kurulan tesislerle başlamakta, havuz, özel banyo, konaklama tesisleri

⁴ Hayati Doğanay vd., *Coğrafyaya Giriş 2 Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*, Aktif Yayınevi, Erzurum, 2003, s.407.

⁵ Ali Özçağlar, *Coğrafyaya Giriş*, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara, 2009, s.190.

⁶ Nazmiye Özgüç, *Turizm Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. No: 3203, İstanbul, 1994, s.8.

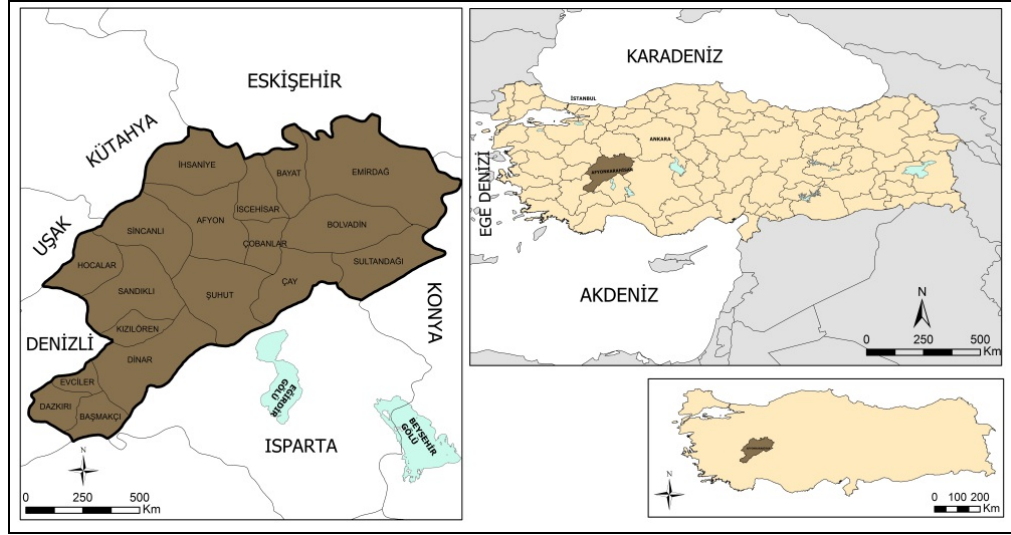
⁷ Suna Doğaner, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2001, s.74.

⁸ Hayati Doğanay, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2001, s. 259.

⁹ Doğanay, *Türkiye Turizm...*, s. 259.

¹⁰ Doğanay, *Türkiye Turizm...*, s. 259-260.

yapımıyla gelişme göstermektedir¹¹. Türkiye'nin jeolojik yapısı dikkate alındığında çok sayıda sıcak su kaynağı bulunmaktadır. Türkiye'de 1500'den fazla termal kaynak bulunmakta, konaklama tesisleriyle birlikte 200'den fazla kaplıca işletmesi bulunmaktadır. Bu kaplıcaların %33.5'i Ege, %28'i Orta Anadolu, %20'si Marmara, %9.9'u Doğu ve Güneydoğu Anadolu, %4.6'sı Akdeniz ve %3.5'i Karadeniz bölgelerinde yer almaktadır¹². Bu kaplıcalardan bazıları çeşitli araştırmacılar tarafından ele alınıp incelenmiştir. Tuncel ve Doğaner, Kütahya kaplıcalarını¹³; Doğanay ve Soylu, Erzurum Deliçermik kaplıcalarını¹⁴; Yazıcı, Eskişehir Sakarı Ilıca kaplıcalarını¹⁵; Bulut, Yozgat ili kaplıcalarını, Reşadiye kaplıcalarını, Sivas Sıcak Çermik kaplıcalarını¹⁶; Bulut ve Girgin, Bingöl Kös kaplıcalarını¹⁷; İbret, Çankırı Çavundur kaplıcasını¹⁸; Ünal, Erzurum Pasinler kaplıcalarını¹⁹; Özav, Gediz kaplıcalarını²⁰ araştırmışlardır.

Şekil 1. Afyonkarahisar İlinin Konum Haritası

¹¹ Metin Tuncel-Suna Doğaner, Kütahya'da Termal Turizm, *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı 6, 1992, s. 47-60.

¹² Doğaner, *a.g.e.*, s. 77.

¹³ Metin Tuncel-Suna Doğaner, *a.g.m.*

¹⁴ Hayati Doğanay-Hasbi Soylu, Deliçermik Kaplıcası'nın Turizm Açısından Önemi, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 34, 1999, S: 1-18.

¹⁵ Hakkı Yazıcı, Turistik Potansiyeli Yönünden Eskişehir Sakarı Ilıca Kaplıcaları, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 110, 1997, s. 19-32.

¹⁶ İhsan Bulut, Turistik Potansiyeli Yönünden Yozgat İli Kaplıcaları, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 2, 1997, s. 69-114.

İhsan Bulut, Reşadiye Kaplıcalarının Coğrafi Etüdü, *15. Türkiye Jeomorfoloji Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, 1998, Ankara.

İhsan Bulut, Kökeni Termal Kaynaklara Dayalı Bir Yerleşme: Sivas-Sıcak Çermik, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 119, 1999, s. 187-208.

¹⁷ İhsan Bulut-Mustafa Girgin, Bingöl Kös Kaplıcalarının Coğrafi Etüdü, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 5, 2001, s. 59-78.

¹⁸ Ünal İbret, Türkiye'de yeni gelişen Bir Termal Turizm Merkezi: Çavundur Kaplıcası, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 18, 2007, s. 135-163.

¹⁹ Çiğdem Ünal, Pasinler Kaplıcalarının Coğrafi Etüdü, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 10, 2003, s. 115-132.

²⁰ Lütfü Özav, Gediz Termal Turizm Merkezi, *Turizm Yılı 1994*, s. 230-246, Ankara.

2. Afyonkarahisar İlinde Termal Turizm

2.1. Kaplıcalar ve Özellikleri

Afyonkarahisar ilinde çok sayıda sıcak su kaynağı bulunmasına karşın sıcak su kaynaklarının büyük çoğunluğu termal turizm için elverişli değildir. Suların sıcaklığı, kimyasal özellikleri ve ulaşım-konaklama özellikleri dikkate alındığında 5 kaplıcanın termal turizm amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Bunlar; Merkez ilçe sınırlarında bulunan Ömer ve Gecek kaplıcaları, Sandıklı Hüdai kaplıcası, İhsaniye Gazlıgöl kaplıcası ve Bolvadin Heybeli kaplıcalarıdır. Bu kaplıcaların hepsi de önemli birer termal merkez durumundadırlar. Ancak termal tesis ve ulaşım olanakları bakımından en elverişli durumda olanlar Afyonkarahisar merkezde yer alan Gecek, Sandıklı ilçesinde yer alan Hüdai ve İhsaniye ilçesinde yer alan Gazlıgöl kaplıcalarıdır.

2.1.1. Gecek Kaplıcası

Gecek kaplıcası, Afyonkarahisar-Kütahya karayolunun 18. Km.sinde yer alır. Juvenil, yani doğrudan magma ile bağlantılı bir kaynağa sahip olan Gecek kaplıcasından çıkan sıcak sular, jeotermal ısıtma amaçlı da kullanılmaktadır. Gecek kaplıcasında çıkan sular, 56°C sıcaklığa sahiptir ve tuzlu alkalik, bikarbonatlı maden suları sınıfına girmektedir²¹. Kaplıca sularının romatizmal hastalıkların tedavisine katkı sağladığı, fizik tedavi ve rehabilitasyon tedavisinde tamamlayıcı olduğu ve üriner sistem hastalıklarının iyileştirilmesine yardımcı olduğu söylenebilir²².

Gecek kaplıcası, Afyonkarahisar Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO) tarafından işletilmektedir. İşletmede dubleks şekilde 45 adet villa bulunmaktadır. Tesis yıl boyu açık olup toplam 180 yatak kapasitesine sahiptir²³. Kaplıcada ayrıca kadın ve erkekler için ayrı ayrı olmak üzere 2 adet umumi hamam bulunmaktadır. Kaplıcada özel tedavi ve kür üniteleri bulunmamaktadır. Kaplıcada yalnızca konaklama hizmeti verilmektedir. Diğer bir ifadeyle Gecek kaplıcasında konaklayanlara yeme-içme ve diğer rekreasyonel hizmetler verilmemektedir. Gelen turistler çoğunlukla villa içerisinde bulunan mutfakları kullanılmaktadırlar. Kaplıcaya özel araçlar ile ulaşımla birlikte Afyonkarahisar şehir merkezinden Ömer kaplıcasına da uğrayan dolmuş seferleri düzenlenmektedir.

2.1.2. Ömer Kaplıcası

Ömer kaplıcası, tıpkı Gecek kaplıcası gibi Afyonkarahisar merkez ilçesinde ve Afyonkarahisar-Kütahya karayolu üzerinde yer almaktadır. Ömer kaplıcasında 8 kaynak çıkış noktası bulunmasına karşın bunlardan bir tanesi termal turizm için uygun fiziksel ve kimyasal özelliklere sahiptir. Diğer yedi kaynak Gecek kaplıcasında olduğu gibi jeotermal ısıtma amaçlı kullanılmaktadır. Ömer kaplıcasından çıkan sıcak su, sodyum klorürlü, bikarbonatlı, hipertermal özelliğe sahip olup, litrede 1gramdan fazla karbondioksit içerdiğinden gazlı sular kategorisine girmektedir ve 54°C sıcaklığa sahiptir²⁴. Ömer kaplıcası hem ılıca hem de içme özelliğine sahiptir. Suyun içilmesi

²¹ Özdemir, a.g.t., s. 59-63.

²² Özdemir, a.g.t., s. 59.

²³ Bu tesis ve diğer tesislere ilişkin tüm veriler, Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün 02.11.2011 tarih ve B.16.4.KTM.0.03.00.00-825.03/3627 sayılı yazısı ile gönderilen verilerden derlenmiştir.

²⁴ Özdemir, a.g.t., s. 75.

sindirim sistemi rahatsızlıklarının tedavisine yardımcı olmaktadır. Ömer kaplıcası, eklem rahatsızlıkları, çocuk felci ve romatizmal hastalıklarda tamamlayıcı tedavi olarak önerilen bir kaplıca durumundadır²⁵.

Ömer kaplıcasında 49 villa, belediye belgeli 3 otel ve 45 apart dairesi bulunmaktadır. Ömer kaplıcası içinde bulunmayan ancak yakın çevresinde yer alan termal turistik tesislerin sayısı ise 3'tür. Diğer bir ifadeyle kaplıca kapsamında 6'sı otel ve 1'i kaplıca işletmesi olmak üzere toplam 7 adet termal tesis bulunmaktadır. Kaplıcanın 370'i kaplıca işletmesi olmak üzere toplam 1988 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Ömer kaplıcası, yıl boyu hizmet vermekle birlikte kış döneminde özellikle okulların dönem tatiline girdiği Ocak ve Şubat aylarında oldukça yoğun olmaktadır. Kaplıcada konaklama hizmeti yanında yeme-içme hizmetleri ve termal kür hizmetleri verilmektedir. Ayrıca kadınlar ve erkekler için umumi hamam da bulunmaktadır. Kaplıcaya özel araçlarla ve Afyonkarahisar şehir merkezinden kalkan dolmuşlarla ulaşılabilir. (Ömer kaplıcası yakınında ulusal ve uluslararası düzeyde bilinen termal oteller bulunmaktadır. Yukarıda konaklama tesislerine ilişkin verilen rakamlara söz konusu oteller dahil edilmemiştir. Bu durumdaki otellere ilişkin bilgiler, termal turizmin gelişimi başlığı altında değerlendirilecektir.)

2.1.3. Hüdai Kaplıcası

Hüdai kaplıcası, Sandıklı şehrinin yaklaşık 8 km kadar güneyinde yer alan ve çamur banyoları (peloidoterapi) ile ünlenmiş önemli bir termal turizm merkezidir. Afyonkarahisar-Antalya karayoluna oldukça yakın konumda bulunan Hüdai kaplıcası, tarih boyunca önemli bir termal kür merkezi olmuştur. Sandıklı, Frigler döneminden günümüze kadar uzanan bir termal merkezdir ve Sandıklı'ya Frigler döneminde Firigya Salutarı- Şifalı Frigya ismi verilmiştir²⁶. Hüdai kaplıcasının en önemli özelliği, çamur tedavisine sahip olmasıdır. Sandıklı Ovası'nın alüvyal tabanı ile termal kaynaklar birleşince terapi özelliği oldukça yüksek bir çamurun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yaklaşık 68°C sıcaklığa sahip termal kaynak kumlu-killi toprakla birleşerek 40-45°C dolaylarında bir sıcaklığa erişir ve çamur banyolarında kullanılacak hale gelir²⁷. Hüdai kaplıcası pek çok hastalığın tedavisinde kullanılan önemli bir tamamlayıcı tıp merkezidir. Kaplıca romatizmal hastalıklar, sindirim sistemi hastalıkları, çocuk felci ve kadın hastalıkları dahil çoğu hastalığın iyileştirilmesine yönelik kürler bulunmaktadır.

Hüdai kaplıcası Afyonkarahisar ilinde termal turistik tesis sayısı ve yatak kapasitesi bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. İldeki termal tesisler içinde en fazla kapasiteye ve potansiyele sahip kaplıcadır. Hüdai kaplıcasında 1 adet kaplıca işletmesi, 4 otel ve 373 apart daire bulunmaktadır. Bunun yanı sıra kaplıcada 7 adet ev işletmesi (pansiyon) da bulunmaktadır. Kaplıcanın toplam yatak kapasitesi ise 2642'dir. Kaplıcada gerek konaklama gerekse yeme-içme faaliyetleri için oldukça fazla alternatif sunulmaktadır. Hüdai kaplıcasında ayrıca umumi banyolar da bulunmaktadır. Bu umumi banyolardan biri, çamur banyosu olarak hizmet vermektedir. Kaplıca Mayıs-Eylül döneminde çok yoğun olup yaklaşık 100 000 kişi Hüdai kaplıcasından

²⁵ Özdemir, *a.g.t.*, s. 74.

²⁶ Özdemir, *a.g.t.*, s. 52.

²⁷ Özdemir, *a.g.t.*, s. 57.

faaydalanmaktadır²⁸. Sandıklı şehrine çok yakın mesafede bulunan Hüdai kaplıcasına ulaşım oldukça kolaydır. Afyonkarahisar-Antalya karayolu üzerinden ayrılan ve yoldan 6 km içeride yer alan kaplıcanın ulaşım olanakları oldukça elverişlidir. Kaplıca yakınından demiryolu da geçmektedir. İstanbul ve Afyon üzerinden Denizli'ye ulaşan demiryolu seferleri, Sandıklı şehrinde geçmektedir. Bu durum kaplıcaya demiryolu ile ulaşımı olanaklı kılmaktadır. Ancak kaplıcaya gelen turistlerin büyük bölümü karayolunu tercih etmekte, büyük çoğunluğu ise özel araçları ile kaplıcaya ulaşmaktadır.

2.1.4. Gazlıgöl Kaplıcası

Afyonkarahisar-Eskişehir karayolu üzerinde, İhsaniye ilçesi sınırlarında yer alan Gazlıgöl kaplıcası, tıpkı Hüdai kaplıcası gibi, Frigler döneminden bu yana bilinen önemli bir şifa merkezi durumundadır. Afyonkarahisar ovasının kuzeybatısını sınırlayan ve kuzeye doğru uzanan, faylanmalar sonucunda çökmüş bir havza içerisinde yer alan Gazlıgöl kaplıcasında su sıcaklığı ve su debileri zaman içerisinde sabit kalmamış; 40-65°C arasında değişim gözlenmiştir²⁹. Son dönemde çok sayıda ikincil konutun ve devremülkün inşa edildiği Gazlıgöl kaplıcası, ildeki önemli termal merkezlerden biri olma yolunda ilerlemektedir. Kızılay tarafından işletilen maden suyunun Gazlıgöl'den çıkması, yörenin önemli bir içme merkezi haline getirmiştir. Gazlıgöl'de çok sayıda termal kaynak bulunmaktadır. Bu kaynaklardan "içme" niteliğinde olanlar sindirim sistemi ve üriner sistem rahatsızlıklarının iyileştirilmesine yardımcı olmaktadır. Kaplıca suları; cilt, romatizma ve kadın hastalıklarının iyileştirilmesine yardımcı olmaktadır³⁰.

Gazlıgöl kaplıcası, Afyonkarahisar ilindeki termal sahaların en eskilerindedir. Kaplıcada apart şeklindeki konaklama tesisleri çoğunluktadır. Kaplıcada 8 apart otel, 5 otel ve Afyonkarahisar Belediyesi'ne ait 1 adet kaplıca işletmesi bulunmaktadır. Gazlıgöl kaplıcasının toplam yatak sayısı ise 2230'dur. Kaplıcada büyük ölçüde devre tatil işletmeleri bulunmaktadır. Bu durum yıl içerisinde sürekli bir hareketliliğin yaşanmasına neden olmaktadır. Devre tatil işletmelerindeki toplam yatak sayısı 1411'dir. Yani kaplıcadaki toplam yatak kapasitesinin %77'si devre tatillerden oluşmaktadır. Afyonkarahisar-Eskişehir karayolu üzerinde ve Afyonkarahisar'a yaklaşık 25 km mesafede bulunan kaplıcaya İstanbul, Eskişehir, Adana, Konya ve Denizli'den hareket eden demiryolu seferleri ile de ulaşılabilir. Ancak kaplıcaya gelen turistlerin büyük bölümü karayolunu tercih etmekte ve özel araçlarla gelmektedirler. Bunun yanı sıra Afyonkarahisar-Eskişehir ve Afyonkarahisar-İhsaniye arasında sefer yapan otobüsler ile doğrudan Afyonkarahisar-Gazlıgöl arası sefer yapan dolmuş seferleri de bulunmaktadır. Kaplıcada Afyonkarahisar belediyesi tarafından işletilen umumi hamam da bulunmaktadır ve Afyonkarahisar halkı günübirlik banyo için kaplıcaya gelmektedir.

2.1.5. Heybeli Kaplıcası

---

²⁸ Çetin, *a.g.e.*, s. 156

²⁹ Özdemir, *a.g.t.*, s. 64.

³⁰ Özdemir, *a.g.t.*, s. 64.

Heybeli kaplıcası, Afyonkarahisar-Konya karayolu üzerinde, Afyonkarahisar'a 30 km mesafede bulunmaktadır. Kaynak sular, faylanmalar sonucu oluşan kırık hatlarından çıkmaktadır. Oldukça yüksek bir basınçla çıkan sıcak sular, mercek adacıkları şeklinde travertenler oluşturmuştur³¹. Heybeli kaplıcası, yöre halkı tarafından Kızılkirse (Kızılkilise) olarak bilinmektedir. Roma-Bizans döneminde, kaplıca yakınındaki Aslanbaş köyünde bulunan bir kilise, bu ada esin kaynağı olmuştur³². Kaplıcada çıkan su 46°C sıcaklığa sahiptir. Suyun kükürt oranının yüksek olması, özellikle cilt hastalıklarının tedavi edilmesinde önemli katkı sağlamaktadır. Eklem rahatsızlıkları, kas rahatsızlıkları ve üriner sistem hastalıklarında da tedavi edici etkiye sahip termal sular aynı zamanda içme olarak da kullanılmaktadır. Kükürt oranının yüksek olması, suyun doğrudan içilememesine neden olmaktadır. Bu nedenle kaynak suyu diğer sularla karıştırılarak içilebilmektedir. Heybeli kaplıcaları Afyonkarahisar ilindeki diğer termal alanlarla kıyaslandığında daha az turist çeken bir termal merkez durumundadır.

Heybeli kaplıcası, Afyonkarahisar-Konya arasındaki kara ve demiryolu güzergâhları üzerinde, Afyonkarahisar'a yaklaşık 60 km, karayoluna ise 10 km mesafede bulunmaktadır. Heybeli kaplıcasında, Bolvadin Belediyesi ve özel teşebbüsler tarafından işletilen tesisler bulunmaktadır. 2 otel ve Bolvadin Belediyesi'ne ait 1 adet kaplıca işletmesinin bulunduğu kaplıcada toplam yatak kapasitesi 815'dir. Heybeli kaplıcasına gelen turistlerin büyük çoğunluğu Afyonkarahisar merkez, Bolvadin, Çobanlar ve Çay ilçelerinden gelmektedir. Özellikle okulların yarıyıl tatiline girdiği dönemde ve yaz aylarında yoğunluk artmakta diğer dönemlerde yoğunluk düşmektedir. Afyonkarahisar-Konya karayolu ile demir yolunun kaplıcaya uzak (10 km kadar) olması nedeniyle kaplıcaya büyük ölçüde özel araçlarla ulaşılmaktadır. Bolvadin şehir merkezinden kaplıcaya dolmuş seferleri bulunsa da seferlerin düzensiz olması, bu ulaşım şeklinin pek tercih edilmemesine neden olmaktadır.

3. Termal Turizmin Gelişimi

Turizmin gelişimine ilişkin değerlendirme yapılabilmesi için öncelikle istatistiksel verilerin doğru ve düzenli olarak kayıt altına alınması gerekmektedir. Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünden temin edilen istatistiksel veriler, 2000 yılı ve sonrasını kapsamaktadır. Bu nedenle çalışmada 2000 ve 2010 yıllarına ait veriler değerlendirilmiştir.

2000 yılında Afyonkarahisar ilinde toplam 37 adet konaklama tesisi bulunurken bunun 8 tanesi termal tesislerden oluşmaktaydı. Diğer bir ifadeyle 2000 yılında ildeki konaklama tesislerinin yaklaşık %21'i termal tesislerden oluşmakta idi. 2010 yılına gelindiğinde ise ildeki toplam konaklama tesisi sayısı 89'a termal tesis sayısı ise 37'ye yükselmiştir (Çizelge 1). Yani 2010 yılında ildeki konaklama tesislerinin yaklaşık %42'si termal tesislerden oluşmaktadır. 10 yıllık süre içerisinde il genelinde termal tesisler 8'den 37'ye çıkmış, yaklaşık 5 kat artış yaşanmıştır. Termal tesislerin toplam konaklama tesisleri içerisindeki oranı ise iki kat artış göstermiştir. Bu artış yatak kapasitelerine de yansımıştır. 2000 yılında il genelindeki konaklama tesislerinin yatak

³¹ Özdemir, *a.g.t.*, s. 78.

³² Özdemir, *a.g.t.*, s. 58.

kapasitesi 4583 iken 2010 yılına gelindiğinde 11534'e yükselmiştir³³. 2000 yılında termal tesislerin yatak kapasitesi 2674 iken 2010 yılında 7855'e ulaşmıştır (Çizelge 2). Başka bir anlatımla 2000 yılında termal tesislerin oranı, toplam konaklama tesisleri içinde %55'lik bir paya sahipti. 2010 yılına gelindiğinde ise bu oran %68'e yükselmiştir.

Çizelge 1: Afyonkarahisar İlinde Konaklama Tesislerin Sayıları ve Yatak Kapasitelerinin Yıllara Göre Dağılışı

YILLAR	TESİS SAYISI	YATAK KAPASİTESİ
2000	37	4583
2001	41	4685
2002	43	4938
2003	43	4938
2004	81	5933
2005	86	6034
2006	86	7302
2007	84	7285
2008	82	7215
2009	81	8450
2010	89	11534

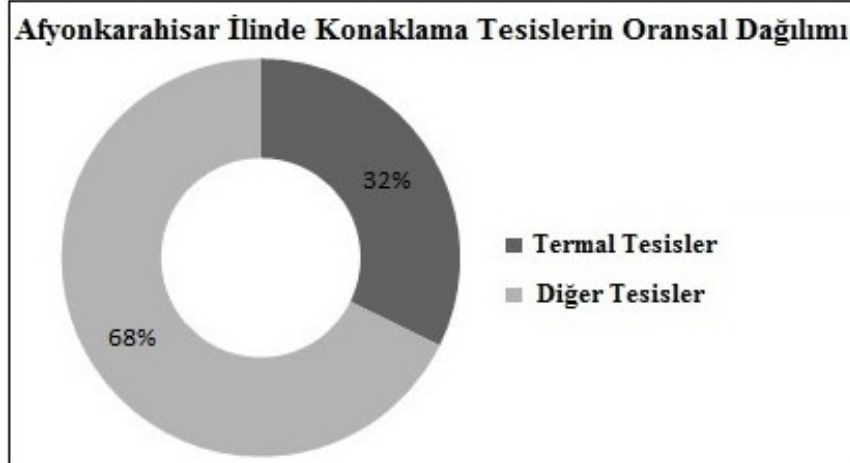
Kaynak: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2011.

Afyonkarahisar ilinde termal turizmin gelişiminde dikkat çeken önemli unsurlardan biri de termal konaklama tesislerin niteliğidir. 2000 yılında 8 termal tesisin 5'i belediye belgeli, 2'si özel belgeli ve 1'i de bakanlık belgeliydi. Yani termal tesislerin büyük çoğunluğu yerel düzeyde hizmet veren, yeme-içme, eğlenme ve alışveriş gibi hizmetlerden yoksun işletmelerden oluşuyordu. Sadece 1 adet 4 yıldızlı otel bulunuyordu ve söz konusu otel de Ömer kaplıcası yakınında bulunan ve günümüzde de hizmet veren Oruçoğlu Otel idi. 2010 yılına gelindiğinde termal tesis sayısı 37'ye çıkmıştır. Bunlardan 8'i belediye belgeli, 24'ü özel belgeli ve 5'i de bakanlık belgeli tesislerden oluşmaktadır. Bu tesislerden bakanlık belgeli olanlardaki artış dikkat çekicidir. Çünkü söz konusu tesislerin tamamı 5 yıldızlı otellerden oluşmaktadır. Bu 5 tesisin toplam yatak kapasitesi 2778'dir. Termal tesislerin toplam yatak kapasitesinin yaklaşık %35'ini bu 5 tesis karşılamaktadır. Başka bir anlatımla 2010 yılında ildeki 5 yıldızlı tesis, ildeki tüm termal tesislerin yatak kapasitesinin %35'ine sahipken geriye kalan 32 tesis yatak kapasitesinin %65'ine sahip durumdadır. Bakanlık belgeli konaklama tesisleri İkbâl Otel, Anemon Otel, Korel Otel, Sandıklı Park Otel ve Oruçoğlu Otel'dir ve hepsi de 5 yıldızlı otellerdir. Türkiye'de Afyonkarahisar ile benzer konumdaki termal merkezlerin hiçbirinde bu kadar çok sayıda 5 yıldızlı konaklama tesisi bulunmamaktadır. Bu durum, Afyonkarahisar ilindeki termal turizm potansiyelinin büyüklüğünü göstermektedir. Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünden edinilen bilgiler ışığında 9'u 5 yıldızlı ve 6'sı 4 yıldızlı olmak üzere toplam 14 tesisin Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan turizm yatırım belgesi aldığı

³³ Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünün 02.11.2011 tarih ve B.16.4.KTM.0.03.00.00-825.03/3627 sayılı yazısı

görülmüştür. Bu durum önümüzdeki dönemde Afyonkarahisar ilinde çok sayıda yeni ve nitelikli termal tesisin ekleneceğini göstermektedir.

Afyonkarahisar ilinde termal tesislerin il genelindeki coğrafi dağılışı da 2000 yılından 2010 yılına kadar değişim göstermiştir. Esas olarak ilde Gecek, Ömer, Hüdai, Gazlıgöl ve Heybeli olmak üzere 5 adet termal merkez bulunmaktadır. 2000 yılı öncesinde bu termal merkezlerin hemen hepsinde özel ya da belediye belgeli kaplıca işletmeleri vardı. Bu tesisler büyük ölçüde banyolu ya da banyosuz odalardan ve umumi hamamlardan oluşmaktaydı. Benzer şekilde söz konusu termal tesisler yeme-içme, eğlenme ve diğer rekreasyonel hizmetlerden yoksundu. Hatta bazı kaplıca odalarında banyo ya da havuz dahi yoktu ve bu tip odalarda konaklayanlar umumi havuz ya da banyolara kullanmak zorunda kalıyorlardı. Gecek, Gazlıgöl ve Heybeli kaplıcaları bu durumda iken Ömer ve Hüdai kaplıcalarında oteller ve pansiyonlar az sayıda olmakla birlikte bulunuyordu. 2005 yılından itibaren Gecek dışında tüm termal alanlarda konaklama tesislerinin sayısı ve niteliğinde büyük bir değişim yaşanmıştır. Özellikle Hüdai, Gazlıgöl ve Ömer kaplıca sahalarında 5 yıldızlı oteller ve lüks termal tesisler açılmaya başlamıştır. Bu değişimin öncüsü, Ömer kaplıcası olmuştur. Ömer kaplıcasında tesis sayısı 2000 yılında 3 iken 2010 yılında 7'ye yükselmiştir. Yatak kapasitesi ise 885'den 1988'e yükselmiştir (Çizelge 3).

Şekil: 2. Afyonkarahisar İlinde Konaklama Tesislerinin Oransal Dağılımı

Afyonkarahisar-Kütahya karayolu üzerine 2 adet 5 yıldızlı termal tesisin açılması ile önceleri Ömer kaplıcası olarak bilinen alandan çıkan termal sular bu otellerde kullanılmaya başlanmıştır. 2007 yılında 1 adet 5 yıldızlı termal otel daha açılmış ve bu oteller, Ömer kaplıcasından bağımsız hale gelmişlerdir. Ömer kaplıcası bir anlamda genişleyerek Afyonkarahisar termal alanına dönüşmüştür. Daha önce de belirtildiği gibi bu kesimdeki termal oteller, Afyonkarahisar ilindeki toplam yatak kapasitesinin %35'ini kapsar duruma gelmiştir. Bu otellerin neredeyse tamamı ulusal ve uluslararası düzeyde isim yapmış ve yıl boyu belirli bir doluluk oranının altına inmeyen oteller konumuna gelmiştir. Söz konusu oteller, sadece termal turizm değil aynı zamanda kongre, sempozyum ve toplantıların düzenlendiği önemli merkezler haline gelmişlerdir. Bu durum, Afyonkarahisar ilindeki termal turizmin tanıtımına ve doğal olarak gelişimine büyük katkı sağlamıştır.

Çizelge 2: Afyonkarahisar İlinde Termal Konaklama Tesislerin Sayıları ve Yatak Kapasitelerinin Yıllara Göre Dağılışı

YILLAR	TERMAL TESİS SAYISI	TERMAL TESİS YATAK SAYISI
2000	8	2674
2001	8	2745
2002	11	3026
2003	11	3150
2004	25	4968
2005	27	5243
2006	27	5861
2007	29	6126
2008	32	6847
2009	33	7146
2010	37	7855

Kaynak: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2011.

Kültür ve Turizm bakanlığından turizm yatırım belgesi alan ve gelecek dönemlerde inşa edilecek otellerin büyük bölümü de bu termal saha üzerine yapılacağı görülmektedir. Bu durum gerçekleştiği takdirde Afyonkarahisar-Kütahya karayolu üzerinde çok sayıda 5 yıldızlı otelden oluşan geniş bir termal sahanın oluşumunu gündeme getirecektir. Afyonkarahisar-Uşak-Kütahya illerine hizmet verecek Zafer Havalimanı, Afyonkarahisar-Kütahya karayolunun yaklaşık 50. km sine inşa edilmektedir ve bu havalimanının açılması yöredeki termal sahanın yoğun olarak kullanımına olanak sağlayacaktır.

Çizelge 3: Afyonkarahisar ilinde 2000-2010 arasında kaplıcaların değişimi

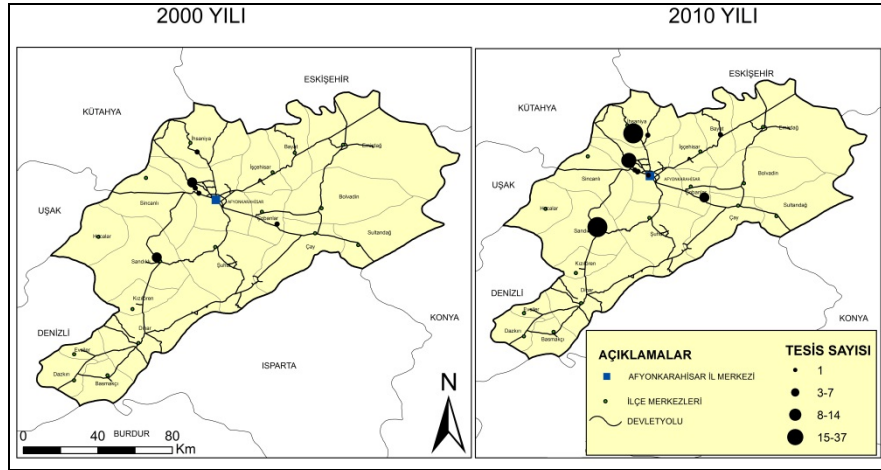
	2000		2010	
	Tesis Sayısı	Yatak Kapasitesi	Tesis Sayısı	Yatak Kapasitesi
Gecek	1	180	1	180
Ömer	3	885	7	1988
Hüdaî	2	815	12	2642
Gazlıgöl	1	598	14	2230
Heybeli	1	196	3	815
TOPLAM	8	2674	37	7855

Kaynak: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2011.

Afyonkarahisar ilinde hızlı gelişen diğer bir termal saha, Hüdaî kaplıcasıdır. Hüdaî kaplıcası da Ömer kaplıcasına benzer şekilde 2005 sonrasında hızlı bir değişim göstermiştir. 2000 yılında Hüdaî kaplıcasında yalnızca 2 tesis bulunurken 2010 yılında bu rakam 12'ye yükselmiştir. Yatak kapasitesi ise 10 yıl içerisinde 815'den 2642'ye yükselmiştir (Çizelge 3). Bu artış, il genelindeki termal tesisler arasındaki en yüksek

artıştır. Hüdai kaplıcasında 2005 öncesinde belediye belgeli işletmeler bulunuyordu. Kaplıcada 5 yıldızlı termal otelin (Sandıklı Termal Park Otel) açılması, Hüdai kaplıcasının ülke çapında tanınmasına yardımcı olmuştur. 5 yıldızlı otel yanında belediye belgeli 2 otelin açılması ile birlikte Hüdai kaplıcasının yatak kapasitesi önemli ölçüde artış göstermiştir. Antalya'yı İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlere bağlayan karayolunun Sandıklı'dan ve kaplıca yakınından geçmesi, Hüdai kaplıcasının tanıtımını ve konaklama oranlarının artışı sağlamıştır.

Hüdai kaplıcasında çamur banyolarının varlığı da kaplıcanın hızlı gelişimine katkı sağlamıştır. Hüdai kaplıcasında çok sayıda özel işletme belgeli tesis de bulunmaktadır. Butik Otel-ev işletmesi özelliğine sahip olan bu tesislerde termal sular bulunmaktadır. Bu durum Hüdai kaplıcasında konaklama açısından çok sayıda alternatifin bulunmasına neden olmuştur.

Şekil 3. Afyonkarahisar ilinde termal tesis sayısının değişimi (2000-2010)

Gazlıgöl kaplıca sahası da 2000'den 2010'a değişimin yaşandığı bir alan durumundadır. Gazlıgöl kaplıcası ildeki diğer kaplıcalardan farklı bir gelişme göstermiştir. Gazlıgöl'ü farklı kılan unsur, devremülk-devre tatil şeklindeki işletmelerin fazlalığıdır. Siteler şeklinde çok sayıda ikincil konutun bulunduğu Gazlıgöl kaplıcasında yeni kurulan siteler, kendi kaynak sularını kendileri çıkarmaktadır. Diğer bir ifade ile kaplıca çekirdeğini oluşturan merkezdeki sıcak su kaynakları söz konusu tatil sitelerinde kullanılmamaktadır. Bunun yanı sıra Gazlıgöl kaplıcasında özel belgeli çok sayıda apart otel de yapılmıştır. Gazlıgöl kaplıcasının 2000 yılında yatak kapasitesi 598 iken 2010 yılına gelindiğinde bu rakam 2230'a ulaşmıştır (Çizelge 3). Yani 10 yıl içerisinde yaklaşık 4 kat artış yaşanmıştır. Söz konusu artışta en büyük pay, devremülk işletmelerine aittir. Günümüzde toplam 14 termal tesisin 10 tanesi, devremülklerden oluşmaktadır. Kaplıcadaki devremülk sahiplerinin yaklaşık %70'i Afyonkarahisar ili dışındadır. Bu da kaplıcanın yurt çapında iyi tanıtıldığı ve pazarlandığını göstermektedir.

Heybeli kaplıcaları 10 yıl içerisinde değişim göstermekle birlikte diğer termal sahalarla karşılaştırıldığında değişimin daha yavaş olduğu görülür. Heybeli kaplıcasında tesis sayısı 1'den 3'e, yatak kapasitesi ise 196'dan 815'e çıkmıştır. Yaklaşık 4 kat bir artış

yaşanmasına karşın Heybeli kaplıcası ildeki tüm termal alanlar ve termal tesisler içerisinde oldukça düşük bir paya sahiptir. Bu durum üzerinde daha önce üzerinde durulan termal kaynakların fiziksel ve kimyasal özellikleri ve kaplıcanın ulaşım olanaklarının elverişsizliğinin etkileri büyüktür. Ancak yine de bir değişim ve gelişimden söz edilebilir. 2000 yılında kaplıcada sadece belediye belgeli bir kaplıca işletmesi bulunurken 2010 yılına gelindiğinde özel ve belediye belgeli pansiyon ve otellerin var olduğu görülmektedir.

Sonuç

Afyonkarahisar ili, Türkiye'nin önemli termal turizm merkezlerinden biri olma yolunda ciddi ilerlemeler kaydetmiştir. İldeki termal kaynakların bolluğu ve bu kaynakların hastalıkların tedavisine tamamlayıcı katkılar sağlaması, termal turizmin gelişmesindeki temel unsur durumundadır. Ancak sadece su kaynaklarının bolluğu ve özellikleri tek başına termal turizmin gelişimi için yeterli olmamaktadır. Bunun yanı sıra ulaşım olanaklarının elverişli olması, termal alanların yeterli düzeyde tanıtımının yapılması ve termal turizmi destekleyici rekreasyonel faaliyetlerin varlığı, termal turizmin kısa sürede ve hızlı bir şekilde gelişimini olanaklı kılmıştır. İstatistiksel veriler, il genelinde en fazla Hüdai kaplıcasının gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Hüdai kaplıcasının ulaşım olanaklarının elverişliliği, konaklama tesislerinin nitelikleri ve tanıtımının yeterli düzeyde yapılması, bu kaplıcadaki gelişimin en temel sebepleri durumundadır. Afyonkarahisar şehri ve yakınındaki termal saha da ciddi bir gelişim göstermiştir. Bu saha, diğer sahalardan farklı olarak lüks konaklama tesislerini barındırmaktadır. Tesislerin bulunduğu sahanın İstanbul-Ankara-İzmir-Antalya karayollarının kesiştiği yerde bulunması, şehre ve alışveriş - eğlence merkezlerine yakın olması ve ulaşım kolaylığı sayesinde Ömer kaplıcası ve çevresi ciddi bir değişime uğramıştır. Gazlıgöl kaplıcası ise büyük ölçüde devremülk şeklindeki tesislerin yoğunlaştığı bir termal saha konumundadır.

Afyonkarahisar ilindeki termal turizm merkezleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde fonksiyonel bir kümelenmenin, toplanmanın varlığından söz edilebilir. Ömer kaplıcası ve çevresi lüks otellerin, Gazlıgöl kaplıcası devremülk şeklindeki tesislerin ve Hüdai kaplıcası ise hem lüks hem de basit düzeydeki tesislerin toplandığı termal alanlar durumundadır. Bu toplanma üzerinde fiziki ve beşeri coğrafya koşullarının etkili olduğu düşünülmektedir. Sıcak su kaynakları fiziki bir unsur durumunda iken ulaşım ve rekreasyonel faaliyetler beşeri bir unsur durumundadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan turizm yatırım belgesi alan tesislerin tamamlanması ile birlikte il genelinde yaklaşık 20000 dolayında bir yatak kapasitesine ulaşılacağı tahmin edilmektedir. Böyle bir durumda Afyonkarahisar ili gerçek anlamda Türkiye'nin "termal turizmin başkenti" konumuna yükselecektir.

KAYNAKÇA

- Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2011) Turizm ve Konaklama İstatistikleri (02.11.2011 tarih ve B.16.4.KTM.0.03.00.00-825.03/3627 sayılı yazı ile birlikte).
- Bulut, İ. (1997) Turistik Potansiyeli Yönünden Yozgat İli Kaplıcaları, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 2, S: 69-114.
- Bulut, İ. (1998) Reşadiye Kaplıcalarının Coğrafi Etüdü, *15. Türkiye Jeomorfoloji Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, Ankara.
- Bulut, İ. (1999) Kökeni Termal Kaynaklara Dayalı Bir Yerleşme: Sivas-Sıcak Çermik, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 119, S: 187-208.
- Bulut, İ., Girgin, M. (2001) Bingöl Kös Kaplıcalarının Coğrafi Etüdü, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 5, S: 59-78.
- Çetin, T. (2010) *Termal Turizmin Başkenti Afyonkarahisar*, Beyazkalem Yayıncılık, Ankara.
- Doğanay, H., Soylu, H. (1999) Deliçermik Kaplıcası'nın Turizm Açısından Önemi, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 34, S: 1-18.
- Doğanay, H. (2001), *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Doğanay, H., Özdemir, Ü., Şahin, İ.F. (2003) *Coğrafyaya Giriş 2 Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*, Aktif Yayınevi, Erzurum.
- Doğaner, S. (2001) *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- İbret, Ü. (2007) Türkiye'de yeni gelişen Bir Termal Turizm Merkezi: Çavundur Kaplıcası, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 18, S: 135-163.
- Köksal, A. (1994) *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara.
- Özay, L. (1994) Gediz Termal Turizm Merkezi, *Turizm Yıllığı 1994*, S: 230-246, Ankara.
- Özçağlar, A. (2009) *Coğrafyaya Giriş*, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Özdemir, T. (2001) *Afyon İli Termal Turizm Potansiyeli*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özgüç, N. (1994) *Turizm Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. No: 3203, İstanbul.
- Tuncel, M., Doğaner, S. (1992) Kütahya'da Termal Turizm, *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı: 6, S: 47-60.
- Ünal, Ç. (2003) Pasinler Kaplıcalarının Coğrafi Etüdü, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 10, S:115-132.
- Yazıcı, H. (1997) Turistik Potansiyeli Yönünden Eskişehir Sakarı Ilıca Kaplıcaları, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 110, S: 19-32.